

Begin

Luisteren: Annunciatie BWV1 J.S. Bach

[Wie schön leuchtet der Morgenstern](#)

We hoorden het eerste deel (7 min) van het 25 minutendurend koorkoraal.

[Bach schreef zijn BWV 1 voor Maria Boodschap (Annunciatie) 1725, de vaste feestdag op 25 maart waarop (negen maanden voor Kerstmis) gevierd wordt dat de aartsengel Gabriël aan Maria de geboorte van Jezus aankondigt. Maria Boodschap valt meestal in de - te Leipzig ook kerkmuzikale - vastentijd (tempus clausum) maar was van het verbod op concertante muziek uitgezonderd.]

Meditatie 1

Deze serie vieringen en gesprekken op dinsdagavond gaan over de geloofsbelijdenis. Over woorden die al meer dan 1700 jaar geleden door de kerk opgeschreven zijn om haar geloof te formuleren. De Apostolische geloofsbelijdenis is in de loop van enkele eeuwen ontstaan als soort korte samenvatting van wat men het 'christelijk geloof' noemt.

Eerste premisse: geschiedenis

Wanneer wij in 2016 de geloofsbelijdenis uitspreken, belijden, onderzoeken, ons erin verdiepen moeten we ons realiseren dat we in pakweg 1500 jaar geschiedenis kijken. Woorden en hun betekenissen veranderen, verkleuren in de loop van de geschiedenis. Aan woorden gaan gebeurtenissen, oordelen, ontwikkelingen kleven.

Om een klein voorbeeld te geven, ik lees momenteel het boek Abeltje van Annie M.G. Schmidt voor aan onze Eva van 10. Juffrouw Klaterhoen gaat daarin zangles geven in een park in New York en er komen allemaal negerkindertjes op de zangles af. 'Negerkindertjes'; ik had moeite het woord überhaupt uit te spreken; zó kunnen we het niet meer zeggen! En dat in een verhaal van nog geen 60 jaar oud.

Het woord *maagd* heeft in onze westerse cultuur, in onze moderne tijd een ándere connotatie dan 300 jaar geleden, en wéér een andere dan pakweg 1000 jaar geleden, laat staan 2000 jaar geleden.

Zo werkt het; woorden kleuren in de loop van de geschiedenis. Onopgemerkt verandert elke historische context ook het begrip van de tekst. Ook wij kleuren de geloofsbelijdenis in met onze ideeën, onze kennis, met onze ontwikkelingen. Daar worden ze niet minder waard of minder geloofwaardig van. Maar het is goed je dat te realiseren.

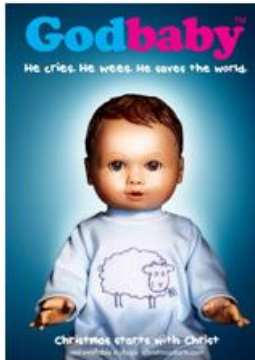
Tweede premisse: groei door polemiek

De geloofsbelijdenis is een groei-document; het is ontstaan in de loop van de kerkgeschiedenis. En, het 'document' geloofsbelijdenis groeit nog altijd door. Doordat nieuwe tijden en andere inzichten vragen om nieuwe woorden en andere nadrukken in het belijden, het geloof van de kerk. Een voorbeeld daarvan is de Barmer Thesen die ontstond in 1933. De Bekennende Kirchen in Duitsland formuleerden krachtig hun geloof tegen de kerken die zich bij Hitler aansloten.

Een groei-document dat ontstaat en rijpt in de polemiek, in het gesprek, de discussie met opvattingen die naar het inzicht van de kerk de bijbelse boodschap ondermijnen. Daar waar het schuurt, waar dwaalleren ontstaan, waar het bijbels getuigenis onrecht wordt aangedaan, daar groeit een geloofsbelijdenis.

Wanneer het gaat om het verstaan van artikel 'geboren uit de Maagd Maria', is kennis van de achterliggende polemiek van belang.

Lezing: Filippenzen 2: 5 - 8

Jezus: God of Mens?

Is Jezus God of is Jezus een mens?

Wat denkt u? Welk antwoord voelt het beste voor u?

Wat is Jezus? Een mens? Pakketje vlees en bloed zoals u en ik? Persoon die zo'n 2000 jaar geleden geleefd heeft?

Is Jezus God? Onzichtbaar voor onze ogen, maar compleet volmaakt, compleet liefdevol, hemels, levend buiten elke vorm van tijd en ruimte?

Zegt u het maar...

Jezus als mens; daarmee komt hij enerzijds zó dichtbij; hij was mens als u en ik!. Maar zijn daden zijn zo super-humaan, bóvenmenselijk dat hij gelijktijd mijlenver bij me vandaan komt te staan. Nooit en te nimmer zal ik als mens met mijn goeie gedrag ook maar in de buurt van zijn daden kunnen komen.

Maar Jezus als *God*, dan komt algauw de aanbidding om de hoek kijken. Jezus als God komt al snel los te staan van de Drie-eenheid; van Vader-Zoon en Heilige Geest. Alsof Jezus een loslopende godheid zou zijn, naast of erger nog, in plaats van de God van Abraham, Izaäk en Jacob.

Deze worsteling met de figuur Jezus speelt in de kerk van alle eeuwen. In de vroegste kerk werden hierover al heftige discussie gevoerd. Maar ook vandaag kun je bij kerkgenootschappen in liedkeus, in besproken bijbelteksten, in gebedstaal herkennen waar de voorkeur ligt voor Jezus als God of Jezus als mens. Wie is toch deze, vroegen de discipelen zich al af...

De kerk heeft hierover in de loop van de geschiedenis een aantal uitspraken gedaan. Niet om met dogma's het eigen gelijk te verdedigen, maar om de kaders aan te geven waarbinnen de kerk haar geloof belijdt. Om dwaalleren die strijdig zijn met het bijbels getuigenis de wacht aan te zeggen.

In het concilie van Chalcedon in 451 heeft men geformuleerd dat Christus bestaat als één persoon in twee naturen: hij is waarlijk God en waarlijk mens (vere deus, vere homo). Jezus is 'wezensgelijk aan de vader naar zijn godheid, en hij is wezensgelijk aan ons naar zijn mensheid'.

Zijn Goddelijkheid en zijn mensheid zijn ongescheiden én onvermengd; de dubbelheid van zijn natuur is niet van elkaar te scheiden, maar het is ook geen mengelmoesje. Dus niet een beetje vanne dit en een beetje vanne dat... Nee, *volledig* God en tegelijkertijd *volledig* mens.

Met deze twee-naturen-leer heeft men geprobeerd de uitersten van het geloof bijeen te houden.

Het is dit dogma, deze leerregel die ten grondslag ligt aan het artikel 'ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria' in de geloofsbelijdenis.

Lezing Lukas 1: 26 - 28

Zingen: Jij, dochter van Jeruzalem. uit: Zingend Geloven V, nr. 25

Geboren uit de Maagd Maria

Het geloofsartikel 'geboren uit de maagd Maria' is een formulering die is voortgekomen en in de loop der eeuwen verandert is door polemiëk tussen verschillende theologen. In de vroegste credo-teksten is een kortere formulering te vinden: "geboren uit de Heilige Geest en de maagd Maria". Vanaf de vierde eeuw, vanaf de vastlegging van de twee-naturenleer, wordt een onderscheid gemaakt tussen conceptie en geboorte en ontstaat de tekst die wij nu kennen: "Ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria".

Het zijn maar twee werkwoorden (ontvangen en geboren) en maar twee namen (Heilige Geest en Maria), maar toch valt er meer van te zeggen dan ik vanavond kan. Ik probéér me te reduceren, maar ik realiseer me goed dat het erg veel informatie is die u over zich krijgt.

Maagd of jonge vrouw?

De formule 'maagd Maria' is een problematische. Het probleem ligt niet zozeer bij de fysieke onmogelijkheid van een maagdelijke geboorte, daar kom ik straks nog over te spreken. Nee, de grote vraag is of de bijbelse teksten wel spreken van een *maagd* die zwanger wordt.

In Jesaja 7: 14 lezen we: "Daarom zal de Here zelf u een teken geven: Zie, de maagd zal zwanger worden. Zij zal een Zoon baren en Hem de naam Immanuel geven." Deze tekst wordt in Matteüs 1 geciteerd in de droom van Jozef waarin hem gezegd wordt zich niet van Maria te scheiden: " Dit alles is geschied opdat vervuld werd wat door de Here gesproken is door de profeet, toen hij zei: Zie, de maagd zal zwanger worden en een Zoon baren, en u zult Hem de naam Immanuel geven; vertaald betekent dat: God met ons."

Taaltechnisch gezien is het Hebreeuwse woord in Jesaja en het Griekse equivalent in Matteüs niet voorbehouden aan maagd, in de seksuele betekenis. Het betekent evengoed, en het wordt ook gebruikt voor 'jonge, kinderloze vrouw'.

Deze moeilijkheid in het vertalen van het woord 'maagd' of 'jonge vrouw' benoem ik niet om de kwestie af te willen doen als "'t is maar hoe je het leest". Nee, veelmeer vergroot het het mysterie, het onverklaarbare, het geheimnisvolle van het hele gebeuren. Het leidt af van het technisch lichamelijke naar het bijzondere betekenisvolle van de gebeurtenis.

Wie luistert naar de aankondiging die de Engel Gabriël aan Maria doet, hoort al een even mysterieus, verborgen, haast erotische vertelling: " De Heilige Geest zal over u komen en de kracht van de Allerhoogste zal u overschaduwen. "

Maagdelijke geboorte als fysieke mogelijkheid?

Nérgens in de bijbel gaat het over de fysieke, lijfelijke mogelijkheid/onmogelijkheid van een maagdelijke geboorte. Het onderwerp komt gewoonweg niet ter sprake. Het is goed ons te realiseren dat nérgens dan alleen in de aanvangsverhalen van Matteüs en Lucas wordt gerefereerd aan deze bijzondere baring.

Het gaat bij dit geloofslemma dan ook niet over de lichamelijke toestand van een jonge vrouw.

Als we ons laten verleiden tot de discussie of de maagdelijke geboorte fysiek, biologische wel of niet mogelijk is, komen we naar mijn inzicht mijlen ver van de Bijbelse boodschap te staan, én ook ver van de intentie van de geloofsbelijdenis te staan. Het is niet de vraag *óf* Jezus geboren is uit de maagd Maria, maar *waarom* hij ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria. Het gaat niet om de vraag of God bij machte is een biologisch wonder te verrichten.

In sommige gemeenschappen is het artikel van de maagdelijke geboorte helaas nogal eens ingezet als toetssteen van rechtzinnigheid. Als je er niet aan zou geloven, als je niet gelooft dat Maria lichamelijk maagd is voor, tijdens en ná de baring, zou je de almacht van God in twijfel trekken.

"Geboren uit de maagd Maria" wil de belijdenis uitdrukken dat Jezus, Zoon bij uitstek, niet door de mens kan worden verwekt. Het geloof in Jezus als de unieke Zoon berust niet op het geloof aan zijn maagdelijke geboorte. Laat het juist omgekeerd zijn. Het geloof aan de maagdelijke geboorte berust op het geloof in Jezus als de unieke Zoon van God.

Biologische inzichten

De biologische kennis van het menselijk lichaam is nog jong. De kennis dat een zwangerschap ontstaat doordat een vrouwelijk eikel wordt bevrucht door mannelijk sperma is relatief nieuw. Vanaf de Oudheid tot vór na de Middeleeuwen dacht men dat een zwangerschap ontstond doordat een man een zaad plantte in de schoot van de vrouw. Dit zaad was een klein mensje dat daar in negen maanden uitgroeide tot een voldragen kind. Zoals je een appelpitje in de zwarte grond stopt en waar vervolgens een geheel nieuwe appelboom uit groeit, zo stopte de man zijn zaad in de baarmoeder van de vrouw. Het kind was dus uitsluitend het volgroeide zaad van de man; de rol van de vrouw was een passieve; zij leende slechts haar moederschoot uit voor de volgroeing.

Biologische inzichten - Moeder Maria

Deze biologische kennis/theorie heeft zijn weerslag gehad op de christologie; de leer aangaande Jezus Christus. Veel theologen hadden aarzelingen met betrekking tot de menselijke natuur van Jezus. Hij was immers geboren uit het zaad van de Allerhoogste. " De Heilige Geest zal over u komen en de kracht van de Allerhoogste zal u overschaduwen" had de engel immers gezegd.

Gezien de moederschoot slechts een tijdelijke woning biedt aan het alles-omvattende mannelijke zaad, moest de menselijke natuur, zo dacht men, in ieder geval secundair zijn aan zijn goddelijke natuur.

In 451 beschrijft het concilie van Chalcedon Jezus als 'waarlijk God en waarlijk mens'. We bespraken het hiervoor. Het legde daarmee vast dat Jezus zowel volledig goddelijk als volledig menselijk is en deze beide naturen ongescheiden en onvermengd zijn.

Hoewel biologische kennis dus volledig ontbrak, koos men in Chalcedon dus wel voor zowel Jezus volledige mens-zijn; *geboren* uit de vrouw Maria, als voor zijn volledige God-zijn; ontvangen van de Heilige Geest.

Zo zou je kunnen zeggen dat het 'geboren uit de maagd Maria' de aardse keerzijde is van het 'ontvangen van de Heilige Geest'.

Een bijzonder kind

Wat Matteüs en Lucas ons in elk geval met deze verhalen willen duidelijk maken, dat Jezus een kind was te midden van andere kinderen, maar tegelijk van het begin af heel anders dan die anderen. Mens onder mensen, maar vanaf het allereerste begin anders. Dat staat geheel in lijn met de Bijbelse theologie van de God van Israël. God de Heer wordt in de bijbel neergezet als God onder de goden, maar van aanvang af een totaal andere God dan die anderen.

Ik realiseer me goed dat deze laatste uitspraak u misschien te snel gaat. Laat het voor wat het is. Wat zowel Matteüs als Lucas op hun manier tot uitdrukking willen brengen, is de paradox van een bijzonder goddelijk mensenkind, een bijzonder menselijke godenzoon.

Een paradox die ze niet anders konden beschrijven dan met een uniek, menselijk onmogelijk geboorte-verhaal. Het ging de evangelisten daarbij primair om Jezus en zijn bijzondere begin, Maria en de maagdelijke ontvangenis waren van onderschikt belang aan het verhaal.

Maar, mét dat in Chalcedon de twee-naturen-leer werd vastgelegd en in de geloofsbelijdenis de conceptie (ontvangen van de Heilige Geest) nadrukkelijk van de geboorte (geboren uit de maagd Maria) werd onderscheiden, verschoof de theologische aandacht van het bijzondere van dit kind naar de maagdelijkheid van de moeder.

Ik geloof in geboren uit de maagd Maria

Samenvattend:

Het gaat in de geloofsbelijdenis niet om de verdediging van Maria lichamelijk maagd is geweest; daar ligt niet de primaire interesse van de Bijbelschrijvers, noch van de samenstellers van de geloofsbelijdenis.

Het gaat niet primair om de verering van Maria; de bijzondere geboorte wijst naar het kind, niet naar de moeder.

Het gaat om de ingewikkelde paradox dat Jezus volkomen Goddelijk is, ontvangen van de Heilige Geest, en volkomen menselijk is: geboren uit de maagd Maria.

Wat deze zoektocht naar het geloofsartikel 'geboren uit de maagd Maria' mij persoonlijk gebracht heeft, is het inzicht dat 'ontvangen van de Heilige Geest' onlosmakelijk verbonden is met 'geboren uit Maria'. Het wil de ingewikkelde samenhang van Jezus is God en Jezus is mens samen brengen.

Dat mag de figuur van Jezus dichterbij ons brengen; als mens tussen mensen.

Dat zet de figuur van Jezus op een eerbiedvolle afstand; Volledig God.

Amen

Luisteren: Het lied van de Moeder Stef Bos

Stef Bos heeft voor de CD 'In een ander licht' 12 liederen geschreven over Bijbelse figuren. Eén van die liederen gaat over moeder Maria.

Een uitzending van alle twaalf liederen is [hier](#) te vinden.

"Het lied van de moeder" en de inleiding van Stef Bos zelf, begint op 31:25.

[In een ander licht - Stef Bos](#)

Afsluiting

We sloten deze viering af met het zingen van het niet al te bekende credo LB 340d, een tekst van Huub Oosterhuis.

Ik geloof in de levende God

Vader van onze Heer Jezus Christus

onze God, onze Vader almachtig.

Alle dingen heeft Hij geschapen

in zijn enige geliefde Zoon,

beeld en gelijkenis van zijn heerlijkheid.

Jezus licht van het eeuwige licht,

woord van God getrouw en waarachtig,

Jezus onze genade en waarheid.

Om deze wereld van dienst te zijn,

om ons menselijk lot te delen

is Hij vlees van ons vlees geworden.

Uit de wil van de Heilige Geest

en uit de maagd Maria geboren

is Hij een mens geworden als wij.

Om onze zonden werd Hij gebroken,

ja gehoorzaam ten dode toe

heeft Hij zich op het kruis gegeven.

Daarom heeft Hij de naam ontvangen:

eerstgeborene uit de doden,

Zoon van God en Heer van allen.

Hij zal komen, God weet wanneer,

om recht te doen aan levenden en doden.

Hij is de mens op wie ik gelijken zal.

Ik geloof in de kracht van de Geest,

in de liefde van Vader en Zoon,

in het verbond van God met de mensen;

in de kerk, het lichaam des Heren,

samengeroepen en uitgezonden

om te doen wat Hij heeft gedaan:

om te dienen en te verlichten,

om te dragen de zonden der wereld

en te stichten vrede op aarde.

Ik geloof dat wij zullen verrijzen

met een nieuw en onsterfelijk lichaam,

want Hij is een God van levenden.

Amen. Kom, Heer Jezus, kom.

Amen